

Гнедюк В.Л.

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КІБЕРПРОСТОРИ

У статті досліджено питання адміністративно-правової відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в кіберпросторі, з особливим акцентом на українську практику. У сучасних умовах цифровізації та глобалізації економіки, проблема захисту інтелектуальної власності стає надзвичайно актуальною. Розглянуто основні види порушень, такі як незаконне використання авторських прав, патентів, торгових марок та доменних імен. У статті обґрунтовано, що в Україні існує безліч викликів, які ускладнюють процес забезпечення прав інтелектуальної власності. Серед них – недостатня правова обізнаність населення і підприємств, що часто призводить до порушення прав інтелектуальної власності, а також технологічні нововведення, які випереджають існуюче правове регулювання. Наголошено на необхідності вдосконалення національного законодавства, яке повинно враховувати міжнародний досвід у сфері захисту інтелектуальної власності. Особлива увага приділяється питанням підвищення штрафів, запровадження нових механізмів адміністративної відповідальності та розвитку позасудових способів вирішення спорів. Стаття також аналізує роль державних органів, судових і позасудових механізмів у забезпеченні захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Підкреслюється важливість співпраці між державними органами, бізнесом і громадськістю для створення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності. Стаття вперше в системному вигляді порівнює українські механізми захисту прав інтелектуальної власності з аналогічними практиками в інших країнах, зокрема в країнах ЄС і США. Це дозволяє виявити основні недоліки національної системи та пропозиції щодо їх усунення. Перспективи подальших досліджень охоплюють глибше вивчення ефективності різних санкцій, роль судових і позасудових механізмів у захисті прав інтелектуальної власності, а також можливості інтеграції сучасних технологій у систему правового захисту.

Ключові слова: адміністративно-правова відповідальність, авторські права, кіберпростір, інтелектуальна власність, санкції, суд.

Постановка проблеми. Адміністративно-правова відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності в кіберпросторі є важливим елементом правового захисту інтересів суб'єктів інтелектуальної діяльності у сучасному інформаційному суспільстві. Стрімкий розвиток цифрових технологій та глобальної мережі Інтернет створив нові можливості для поширення інтелектуальних продуктів, водночас посиливши ризики порушень прав авторів, винахідників та інших правовласників. Цифрове середовище характеризується особливою складністю у виявленні та фіксації порушень, що потребує ефективних адміністративно-правових механізмів контролю та відповідальності. У цьому контексті особливої уваги заслуговує питання ефективності право-

вого регулювання, національних та міжнародних зусиль щодо забезпечення захисту прав інтелектуальної власності в умовах кіберпростору, а також виклики, з якими стикаються державні інституції при реалізації заходів адміністративного впливу на порушників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато досліджень зосереджено на визначенні видів порушень, що найчастіше зустрічаються в Інтернеті, таких як піратство, незаконне використання торгових марок і доменних імен. Окремі роботи акцентують увагу на ролі адміністративних санкцій і судових процедур у боротьбі з порушеннями прав інтелектуальної власності. Також активно обговорюються виклики, зумовлені технологічними інноваціями, які часто випе-

реджають нормативно-правове регулювання. Дослідники наголошують на необхідності вдосконалення законодавства, зокрема на запровадженні нових механізмів відповідальності та розвитку співпраці між національними та міжнародними структурами для ефективного захисту прав інтелектуальної власності в кіберпросторі.

Наукова стаття ґрунтується на аналізі законодавства України та зарубіжних країн, науково-методичної літератури, методичних посібників, наукових статей, періодичних видань та напрацювань сучасних та попередніх вчених і дослідників, серед них: М. В. Ковалів, О. С. Кочина, В. С. Шевченко, А. Р. Марінкович, (A. R. Marinković), А. Рейд (A. Reid) тощо.

Постановка завдання. Мета дослідження – проаналізувати особливості адміністративно-правової відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в кіберпросторі та виявити можливості вдосконалення національної системи правового захисту на основі міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Регулювання інтелектуальної власності в кіберпросторі визначається сукупністю міжнародних та національних правових актів, які створюють юридичні механізми для захисту прав власників інтелектуальних продуктів в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій.

Міжнародні акти відіграють ключову роль у формуванні правового поля для захисту прав інтелектуальної власності в умовах глобалізації кіберпростору. Оскільки порушення прав інтелектуальної власності не обмежуються національними кордонами, міжнародне співробітництво є необхідним для ефективної боротьби з такими порушеннями. Міжнародні конвенції та угоди створюють загальні стандарти для держав-учасниць і забезпечують юридичний механізм захисту прав власників у цифровому середовищі.

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886 р., переглянута у 1971 р.) закладає основи для захисту авторських прав у міжнародному масштабі, включаючи й Інтернет. Відповідно до конвенції, країни-учасниці зобов'язані надавати національний захист авторським правам іноземних громадян на тих самих умовах, що й власним. Хоча конвенція не містить прямого регулювання Інтернету, її принципи стосуються цифрового простору через механізми захисту літературних, музичних та інших творів, які поширюються в мережі.

Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) про авторське право (1996 р.)

є одним із ключових документів для захисту інтелектуальної власності в Інтернеті. Він розширює принципи Бернської конвенції на цифрове середовище, забезпечуючи захист авторських прав на твори, які поширюються через Інтернет, та вводить поняття «право на комунікацію» для захисту розповсюдження творів в електронному вигляді.

Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС, 1994 р.) також передбачає захист інтелектуальних прав у міжнародному масштабі. Вона закріплює мінімальні стандарти захисту авторських прав, товарних знаків, патентів, промислових зразків та захисту від недобросовісної конкуренції. Хоча угода не деталізує захист у цифровому середовищі, її положення застосовуються і до кіберпростору, включаючи порушення прав у сфері електронної комерції [6, с. 192].

Національні правові акти кожної держави відіграють фундаментальну роль у забезпеченні охорони інтелектуальної власності в кіберпросторі. Саме вони визначають правові засади для забезпечення дотримання прав авторів, винахідників та власників торгових марок у конкретній юрисдикції. У контексті України, національне законодавство адаптується до глобальних стандартів, забезпечуючи захист інтелектуальних прав у межах правової системи країни та відповідно до міжнародних зобов'язань.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» (2022 р.) регулює охорону авторських і суміжних прав у цифровому середовищі, адаптуючи українське законодавство до норм ЄС, зокрема до Директиви (ЄС) 2019 / 790. Закон охоплює об'єкти авторського права (твори літератури, музики, аудіовізуальні твори, програми для ЕОМ), посилює захист прав у Інтернеті, забезпечує справедливу винагороду авторам за використання їхніх творів, регулює діяльність організацій колективного управління та вводить відповідальність за порушення прав, включаючи боротьбу з піратством у кіберпросторі.

Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (1993 р.) встановлює правовий режим захисту торгових марок, включаючи їх використання в Інтернеті. Особливу роль відіграє регулювання прав на доменні імена, оскільки несанкціоноване використання торгових марок у доменах може розглядатися як порушення прав інтелектуальної власності [5, с. 39].

Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності, включаючи цифрове середовище. Він

визначає адміністративні санкції, такі як штрафи, які можуть застосовуватися до фізичних і юридичних осіб, що порушують права власників у кіберпросторі [1].

Законодавство Європейського Союзу у сфері захисту інтелектуальної власності є важливим для України, оскільки воно визначає напрям інтеграції країни до європейського правового простору, особливо у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Адаптація українського законодавства до норм ЄС, зокрема Директив та Регламентів, дозволяє Україні покращити захист прав інтелектуальної власності, що є критично важливим для розвитку інновацій та залучення інвестицій. Крім того, гармонізація законодавства сприяє розширенню економічної співпраці з ЄС та захисту прав українських правласників на спільному цифровому ринку, де кіберпростір створює нові виклики у боротьбі з порушеннями інтелектуальних прав.

Законодавство Європейського Союзу формує єдину правову основу для захисту інтелектуальної власності в межах спільного ринку. ЄС прагне гармонізувати підходи до захисту інтелектуальних прав серед країн-членів, що є особливо важливим у контексті цифрового ринку. Директиви та регламенти ЄС не лише встановлюють загальні стандарти, але й запроваджують нові механізми, які відповідають сучасним викликам кіберпростору, включаючи відповідальність онлайн-платформ та інші ключові аспекти цифрового контенту. Ключовими нормативними актами ЄС є:

1. **Директива 2001 / 29 / ЕС про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві** забезпечує уніфікацію правового захисту авторських прав в країнах ЄС, зокрема у цифровому середовищі. Вона передбачає, що автори мають виключне право дозволяти або забороняти будь-яку форму публічного відтворення їхніх творів в Інтернеті, що охоплює стрімінг, скачування та інші форми розповсюдження контенту.

2. **Директива 2019 / 790 про авторське право в цифровому єдиному ринку** є важливим етапом у регулюванні захисту інтелектуальної власності в кіберпросторі ЄС. Вона вводить механізми відповідальності для онлайн-платформ, таких як YouTube або Facebook, за порушення прав інтелектуальної власності, які вчиняють користувачі цих платформ. Також вводяться нові механізми захисту авторських прав для новинних видань та видавців.

3. **Регламент ЄС № 2017 / 1128 про транскордонне портативне використання послуг**

онлайн-контенту розширює можливості для користувачів ЄС щодо доступу до легального контенту в Інтернеті, незалежно від їхньої географічної локації, при цьому захищаючи права власників контенту від незаконного використання [4, с. 135].

Слід зазначити, що адміністративно-правова відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності в Інтернеті є одним з основних інструментів боротьби з порушеннями у сфері авторського права та суміжних прав, патентів, торгових марок та інших об'єктів інтелектуальної власності. Ця відповідальність передбачає застосування адміністративних санкцій до осіб, які здійснюють незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності у цифровому середовищі.

Одним з найпоширеніших порушень є незаконне копіювання, поширення або використання творів літератури, музики, кінофільмів, програмного забезпечення та інших об'єктів авторських прав в Інтернеті без дозволу правласника. Прикладами можуть бути піратські сайти, незаконні стрімінг відео або розповсюдження книг у вигляді електронних копій [8].

У цифровому середовищі патентні права порушуються через створення і використання програмних рішень або технологій, які захищені патентами, без отримання ліцензії на їх застосування. Такі дії включають розробку програмного забезпечення на основі чужих патентованих алгоритмів або технологій.

Порушення прав на торгові марки в Інтернеті включають несанкціоноване використання зареєстрованих знаків для товарів і послуг на веб-сайтах, у доменних іменах або у контексті електронної комерції. Це може призводити до неправомірної асоціації з брендом або підробки товарів.

Також використання доменних імен, які збігаються або є схожими на зареєстровані торгові марки без згоди правласника, є однією з форм порушення прав інтелектуальної власності. Така практика, відома як кіберсквотинг, спрямована на отримання вигоди від використання відомих брендів через доменні імена, які схожі на офіційні сайти [2].

Форми адміністративно-правової відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності включають різні заходи, які застосовуються для захисту прав власників і відновлення порушених прав. Основними з них є: штрафи, конфіскація, блокування доступу до контенту, припинення діяльності порушника, відшкодування збитків [1].

Порівняння адміністративно-правової відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в Україні та країнах ЄС є важливим кроком для адаптації національного законодавства до європейських стандартів (Таблиця 1). Така аналітика дозволяє підвищити рівень відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності у кіберпросторі, сприяє правовій гармонізації та покращує механізми захисту в Україні.

Загалом, аналіз свідчить, що Україна має певні недоліки в адміністративно-правовій відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в порівнянні з Францією, Німеччиною та Польщею. Основними відмінностями є розмір штрафів, застосування додаткових санкцій та наявність ефективних позасудових механізмів вирішення спорів у країнах ЄС. Для підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності Україні доцільно розглянути можливість підвищення штрафів, впровадження механізмів компенсації збитків, розширення функцій контролюючих органів та впровадження альтернативних способів вирішення спорів [9, с. 790].

В США адміністративно-правова відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності включає значні штрафи, конфіскацію контрафактної продукції, а також виплату компенсацій постраждалим сторонам. Наприклад, порушення авторських прав може каратися штрафом до \$150,000 за кожен випадок. В Україні штрафи варіюються від 50 до 300 неоподатковуваних міні-

мумів (850 до 5100 грн), що є менш суворими порівняно зі США.

У США розміри штрафів значно вищі, що створює сильніший стримуючий ефект, порівняно з Україною. США активно застосовують компенсаційні механізми, що підвищує відповідальність порушників. В Україні такі механізми менш розвинуті. У США спеціалізовані органи, як-от Copyright Office та Міністерство юстиції, тісно співпрацюють у розслідуванні порушень, тоді як в Україні система контролю менш скоординована.

Порівняння з США демонструє потребу в посиленні санкцій та впровадженні додаткових компенсаційних механізмів в Україні [10, с. 208–209].

Важливо вказати, що захист прав інтелектуальної власності в кіберпросторі потребує ефективних механізмів виявлення порушень та оперативного реагування на них. Це передбачає використання технологій моніторингу, а також активну роль державних органів та спеціальних установ, які здійснюють контроль за дотриманням законодавства у цій сфері.

Технології моніторингу інтелектуальної власності в Інтернеті активно застосовуються для виявлення незаконного контенту та його поширення. Це включає автоматичні системи сканування, які відстежують веб-сайти, соціальні мережі, торговельні платформи та інші онлайн-ресурси для виявлення нелегального використання об'єктів авторських прав, торгових марок та патентів. Наприклад, технології штучного інте-

Таблиця 1

Порівняння адміністративно-правової відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в Україні та країнах ЄС

Критерій	Україна	Франція	Німеччина	Польща
Форми відповідальності	Штрафи, конфіскація незаконно використаних об'єктів ІВ, призупинення діяльності порушника	Штрафи, конфіскація, виплата компенсації, зобов'язання опублікувати рішення суду	Штрафи, конфіскація, виплата компенсації, зобов'язання опублікувати рішення суду	Штрафи, конфіскація, виплата компенсації, судові витрати
Штрафи	Від 50 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	Від €5,000 до €30,000	Від €5,000 до €50,000	Від 10,000 до 500,000 PLN (близько €2,200–€110,000)
Додаткові санкції	Конфіскація незаконно виготовлених товарів	Конфіскація, виплата компенсації, судові витрати	Конфіскація, компенсація збитків, судові витрати	Конфіскація, судові витрати, публікація рішення суду
Органи, що здійснюють контроль	Кіберполіція, суди, УКРНОІВІ	Національний інститут інтелектуальної власності (INPI), суди	Німецьке патентне відомство (DPMA), суди	Польське патентне відомство, суди
Можливість оскарження	Через суди	Через суди та позасудові механізми, арбітраж	Через суди та арбітраж	Через суди та арбітраж

Джерело: авторська розробка

лекту та машинного навчання можуть аналізувати великі обсяги даних для швидкого ідентифікування порушень, таких як піратські копії фільмів, програмного забезпечення або музики. Такі інструменти дозволяють правласникам отримувати своєчасні попередження про порушення, що дає змогу оперативно вжити заходів для їхнього усунення [5, с. 41].

Державні органи відіграють важливу роль у контролі та реагуванні на порушення прав інтелектуальної власності в кіберпросторі. В Україні це включає діяльність кіберполіції, яка займається виявленням та розслідуванням злочинів, пов'язаних із порушенням авторських прав та інших прав інтелектуальної власності в Інтернеті.

Окрім кіберполіції, важливу роль відіграють суди, які здійснюють розгляд справ про порушення прав інтелектуальної власності та ухвалюють рішення щодо компенсацій, штрафів або інших заходів. Також Антимонопольний комітет України контролює питання недобросовісної конкуренції, зокрема порушення інтелектуальних прав через неправомірне використання товарних знаків і брендів. Ці органи забезпечують ефективний захист прав інтелектуальної власності як в адміністративному, так і в судовому порядку.

Такі механізми забезпечують комплексний підхід до боротьби з порушеннями інтелектуальних прав у цифровому середовищі, поєднуючи технологічні рішення з правовим регулюванням та контролем [3, с. 147].

В Україні, правласники можуть подавати скарги на порушення прав інтелектуальної власності через різні адміністративні органи, зокрема до Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) або кіберполіції.

В Україні спори щодо порушення прав інтелектуальної власності можуть вирішуватися як у судовому порядку, так і в позасудовому. Господарські суди та адміністративні суди займаються розглядом справ, пов'язаних із порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності. Судовий процес може передбачати призначення компенсацій, штрафів або інших санкцій для порушників. Позасудові механізми, такі як медіація або арбітраж, також можуть бути використані для вирішення конфліктів, зокрема у випадках, коли сторони бажають уникнути тривалих судових розглядів.

Для боротьби з порушеннями інтелектуальної власності застосовуються механізми екстрадиції порушників та міжнародні розслідування. Спільні дії правоохоронних органів дозволяють переслі-

дувати кіберзлочинців у різних країнах. Важливу роль відіграє Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність, яка полегшує співпрацю між державами у боротьбі з порушеннями.

WIPO забезпечує міжнародне регулювання та вирішення спорів, пов'язаних із інтелектуальною власністю, тоді як INTERPOL координує боротьбу з кіберзлочинами, допомагаючи обмінюватися інформацією та організувати спільні операції. Ці організації підтримують глобальну боротьбу з порушеннями в кіберпросторі [8].

Однак існує низка викликів у сфері адміністративно-правової відповідальності за порушення прав ІВ у кіберпросторі. По-перше, недостатня правова обізнаність громадян і підприємств щодо своїх прав та обов'язків призводить до їх порушення. По-друге, технологічні нововведення часто випереджають правове регулювання, що створює прогалини у законодавстві. Наприклад, питання, пов'язані з використанням штучного інтелекту для створення контенту, потребують нових підходів у визначенні правласників.

Для покращення адміністративно-правової відповідальності за порушення прав інтелектуальної у кіберпросторі Україні необхідно вжити комплексних заходів. Це включає вдосконалення законодавства з урахуванням світового досвіду, підвищення рівня правової обізнаності, а також розвиток механізмів співпраці між державними органами, бізнесом та громадськістю [7, с. 151–152].

Висновки. Отже, адміністративно-правова відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності в кіберпросторі є складним та багатогранним питанням, яке включає міжнародні й національні правові аспекти. Важливу роль у цьому відіграють національні законодавства України та ЄС, а також міжнародні організації. Механізми захисту прав включають як технологічні рішення для виявлення порушень, так і співпрацю держав та міжнародних органів для переслідування правопорушників. Адміністративний захист вимагає як судових, так і позасудових методів для вирішення спорів, що дозволяє забезпечити ефективну охорону прав у цифровому середовищі.

Подальші дослідження можуть бути зосереджені на вдосконаленні міжнародного співробітництва, зокрема механізмів екстрадиції та міжнародних розслідувань, а також на розробці нових технологічних рішень для моніторингу та автоматичного виявлення порушень прав інтелектуальної власності в кіберпросторі.

Список літератури:

1. Про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 7 грудня 1984 р., № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 27.09.2024).
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України за станом на 5 січня. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення 26.09.2024)
3. Ковалів М. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері інтелектуальної власності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Сер.: Право.* 2020. № 27. С. 142–148.
4. Комарницька І. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності щодо правопорушень, які посягають на об'єкти інтелектуальної власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Сер.: *Юридичні науки.* Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 884. С. 132–137.
5. Кочина О. С. Порушення авторських прав у мережі Інтернет: правові проблеми та шляхи їх подолання. *Нове українське право.* 2022. Вип. 4. С. 38–43.
6. Кочина О. С., Шевченко В. С. Новели правового регулювання захисту авторських прав у мережі Інтернет. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право.* 2023. Вип. 80 (1). С. 191–196.
7. Холошанова М. І. Окремі питання удосконалення системи законодавства у сфері захисту авторських прав у мережі Інтернет. *Актуальні проблеми права: теорія і практика.* 2022. № 1 (43). С. 142–156.
8. Літавський Т. Теоретичні особливості захисту інтелектуальної власності в мережі Інтернет: національний підхід. *Юридична газета online.* 2022. № 12 (718); веб-сайт. URL: <https://yurgazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/zahist-iv-u-merezhiinternet-yak-ce-teoretichno-mae-pracyuvati.html> (дата звернення 28.09.2024).
9. Marinković A. R. Liability for AI-related IP infringements in the European Union. *Journal of Intellectual Property Law & Practice.* 2024. Vol. 19. Is. 10. P. 784–792. DOI: <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpae061>.
10. Reid A., Port K. L., Tu S. *Fundamentals of United States Intellectual Property Law: Copyright, Patent, and Trademark.* Kluwer Law International, 2024. 472 p.

Hnediuk V.L. ADMINISTRATIVE LIABILITY FOR VIOLATING INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN CYBERSPACE

The article examines the issue of administrative and legal responsibility for intellectual property rights violations in cyberspace, with a particular focus on Ukraine's practices. In the current context of digitalization and economic globalization, the problem of intellectual property protection is becoming extremely relevant. The main types of violations, such as the illegal use of copyrights, patents, trademarks, and domain names, are considered. The article substantiates that Ukraine faces numerous challenges complicating the process of intellectual property rights enforcement. Among these are the insufficient legal awareness of the population and businesses, which often leads to violations of intellectual property rights, as well as technological advancements that outpace existing legal regulations. The need for improving national legislation, which should take into account international experience in the field of intellectual property protection, is emphasized. Special attention is paid to increasing fines, introducing new mechanisms of administrative liability, and developing alternative dispute resolution methods. The article also analyzes the role of governmental bodies, judicial, and non-judicial mechanisms in ensuring the protection of intellectual property rights in Ukraine. The importance of cooperation between state bodies, businesses, and the public in creating an effective intellectual property rights protection system is highlighted. The article, for the first time, systematically compares Ukraine's mechanisms for intellectual property rights protection with similar practices in other countries, particularly in the EU and the USA. This comparison reveals the main shortcomings of the national system and provides suggestions for their elimination. Future research perspectives include a deeper study of the effectiveness of various sanctions, the role of judicial and non-judicial mechanisms in intellectual property rights protection, and the potential integration of modern technologies into the legal protection system.

Key words: administrative responsibility, copyrights, cyberspace, intellectual property, sanctions, court.